

Narrativa alemanya de postguerra: autors traduïts i censura¹

Jordi Jané-Lligé

Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Filologia Anglesa i de Germanística
08193 Bellaterra (Barcelona). Spain
jordi.jane@uab.cat

Resum

Durant la dècada dels anys seixanta del segle xx, i després de dècades de prohibició, la traducció de literatura contemporània al català comença a normalitzar-se, sempre sota l'estricta vigilància de la censura. A Catalunya, algunes iniciatives editorials es proposen aleshores una profunda renovació del panorama literari català i espanyol tot incorporant als seus catàlegs les principals veus internacionals de la narrativa, entre elles les dels alemanys Heinrich Böll i Günter Grass. El present treball es proposa de descriure el tracte que la censura franquista dispensà a les iniciatives de traducció al català de l'obra d'aquests dos autors, els dos representants de la novel·lística alemanya de postguerra que gaudiren d'una difusió internacional més important, i de fet, pràcticament els únics que durant el franquisme obtingueren ressò a Catalunya i a Espanya.

Paraules clau: novel·la de postguerra; Heinrich Böll; Günter Grass; censura; convencions literàries; Edicions 62.

Abstract

After decades of ban, during the sixties of the xxth century translation of contemporary literature into Catalan starts to return to normal, always under the strict surveillance of the censorship body. In Catalonia some publishing initiatives tried then to carry out a profound renewal of both the Catalan and Spanish literary scene by including the most important voices of the international narrative scene in their catalogues. Amongst these voices were German writers Heinrich Böll and Günter Grass. The present study examines how the Francoist censorship dealt with the initiatives to translate Grass and Böll into Catalan, namely the most popular post-war German authors abroad, and virtually the only ones published in Catalonia and Spain during Franco's era.

Keywords: postwar novel; Heinrich Böll; Günter Grass; censorship; literary conventions; Edicions 62.

1. Aquest article s'inscriu en el Grup d'Estudi de la Traducció Catalana Contemporània (GETCC), 2009, SGR 1294, reconegut i finançat per l'Agència de Gestió i Ajuts Universitaris de la Generalitat de Catalunya, i en el projecte «La traducción en el sistema literario catalán: exilio, genero e ideología (1939-2000)» (FFI2010-19851-C02-01), finançat pel Ministerio de Ciencia e Innovación.

Sumari

1. L'impacte internacional de la narrativa alemanya de postguerra	4. Expedients de censura de Heinrich Böll i Günter Grass
2. La novel·lística estrangera i la censura franquista	Referències bibliogràfiques
3. Periodització de la censura franquista. Els censors	Annexos

1. L'impacte internacional de la narrativa alemanya de postguerra

Cap a mitjan i finals de la dècada dels cinquanta del segle passat, irromperen en el panorama literari europeu i internacional dues veus literàries que encarnaven el procés de renovació de la novel·lística alemanya que s'havia anat covant en els anys posteriors a l'esfondrament de l'Alemanya nazi: eren les veus de Heinrich Böll i Günter Grass. Representants d'una literatura de tall realista de signe molt divers, les novel·les de Böll i Grass tenen en comú la voluntat de renovació de l'alemany literari, el desig exprés de revisar el passat d'Alemanya en uns moments d'amnèsia col·lectiva —els del miracle econòmic—, i el desig irrenunciable d'exercir de veus crítiques en un present marcat per les tensions de la Guerra Freda.²

L'any 1955, en primer lloc, Heinrich Böll rebé a França el premi a la millor novel·la estrangera traduïda aquell any, per *Haus ohne Hüter* ('Casa sense amo'), lliurat pel gremi d'editors d'aquell país. Aquesta novel·la fou publicada l'any 1959 en traducció castellana per l'editorial barcelonina Seix Barral, i amb ella s'encetava el procés de recepció de l'autor alemany a Espanya, que sota el segell d'escriptor catòlic fou en general poc problemàtic i molt reeixit. El mateix any 1959, en segon lloc, un autèntic 'tsunami' editorial —com el qualificaríem avui dia— arrasà el panorama literari europeu i occidental: Günter Grass publicava la seva novel·la *Die Blechtrommel* ('El timbal de llauna') i els principals editors europeus, entre ells Carlos Barral, es barallaven per adquirir-ne els drets de traducció. Barral aconseguí els drets de l'obra per a l'edició castellana, però la censura franquista no en va permetre la publicació.³ No fou fins l'any 1973, després de diverses temptatives i d'àrdues negociacions, que Barral aconseguí publicar, a Barral Editores, la traducció castellana d'una novel·la de Günter Grass, *Katz und Maus* (amb el títol *El gato y el ratón*), el segon lliurament de l'anomenada trilogia de Danzig de l'autor alemany. Les traduccions catalanes hagueren d'esperar, pel que fa a Böll, l'any 1965, quan Edicions 62 publicà *El pa dels anys joves*, i pel que fa a Grass, l'any 1968 quan la mateixa editorial publicà *El gat i la rata*. Com veurem, dos anys abans, l'any 1966, l'editorial Aymà també havia intentat infructuosament publicar en català *El timbal de llauna*.

2. Hans Mayer (2009: 116-139).

3. Carlos Barral (2001: 480-481).

2. La novel·lística estrangera i la censura franquista

La traducció d'obres literàries, i en general la importació de béns de cultura, tingué al llarg del franquisme una importància decisiva, donada la incapacitat del règim de generar un model cultural genuí i atractiu de nivell, tal com destaquen nombrosos estudiosos d'aquest període.⁴ A diferència d'altres règims feixistes (l'italià i l'alemany), que, almenys aparentment, havien estat capaços d'articular un discurs cultural sòlid, basat en la idea de regeneració i renovació de la nació, el franquisme acabà essent dominat per forces ultraconservadores i reaccionàries que o bé oferien uns productes culturals «periclitats», o bé articulaven un discurs basat en la negació i la repressió.⁵ La progressiva deserció al llarg de la dictadura de bona part de la intel·lectualitat afí al règim és un signe inequívoc d'aquesta incapacitat⁶. El franquisme, doncs, no reeixí a construir sòlidament i en positiu allò que Francesca Billiani anomena una «textualitat nacional», és a dir, un discurs cultural autòcton, potent i capaç d'articular les diferents manifestacions de la cultura.⁷

Pel que fa a la novel·la, el gènere literari de més difusió, els historiadors destaquen fins a mitjan anys cinquanta la presència aclaparadora d'autors estrangers als catàlegs de les editorials espanyoles, on dominaven majoritàriament les obres vinculades a l'entreteniment, el lleure i l'evasió: la novel·la sentimental, la històrica, la d'aventures, etc. A partir de mitjan aquesta dècada, però, comencen a sorgir algunes iniciatives editorials encaminades a la modernització del panorama literari espanyol, i ben aviat també del català, a través del foment de noves veus narratives autòctones, vinculades al realisme,⁸ i de la traducció de les principals veus de la narrativa occidental contemporània. És en aquest context que cal situar les iniciatives de Seix Barral i Edicions 62 d'incorporar Böll i Grass als seus catàlegs a partir de la dècada dels seixanta. Els autors estrangers, d'un costat, no tenien cap vincle directe amb la realitat de l'Espanya franquista, i per tant eren menys susceptibles de ser acusats d'autors subversius; d'altra banda, es tractava de veus prestigioses i reconegudes internacionalment, fet que legitimava els editors en el seu interès d'importar-les, i dificultava la tasca dels censors a l'hora de voler prohibir-les. La literatura estrangera, escrita en un context exempt dels condicionants sota els quals escrivia els autors en el franquisme, aportava alhora un llenguatge diferent, fresc i nou, lliure de retòriques críptiques i dels sobreentesos indesxifrables provocats en bona part per l'autocensura.⁹

La literatura alemanya contemporània presentava en aquest context, però, una dificultat afegida per als editors, atesos els paral·lelismes fàcilment extrapolables entre la història alemanya recent i l'espanyola. L'enfrontament crític amb el pas-

4. Entre d'altres: Martínez Cachero (1997: 89); Jordi Gracia (2001: 150); Xavier Moret (2002: 68); Jacqueline Hurlley (2007: 71); Camus; Gómez Castro (2008: 241).

5. Ruiz Bautista (2008: 45-107); Christopher Rundle, Kate Sturge (2010: 5-8); Jeroen Vandaele (2010: 113).

6. Pere Ysàs (2004: 65).

7. Francesca Billiani (2006: 4).

8. Santos Sanz Villanueva (2010: 13).

9. Billiani (2007: 16-22).

sat feixista, la demanda de responsabilitats criminals a aquells que havien participat activament en el nazisme i es reincorporaven tranquil·lament a la vida pública, la crítica al militarisme i al paper de l'Església Catòlica durant la dictadura nazi, elements tots ells presents a les obres de Böll i Grass, eren temes que no devien semblar innocus als responsables de l'aparell censor, malgrat la distància i les diferències existents entre Alemanya i Espanya.¹⁰

Si Seix Barral i Edicions 62, com dèiem, s'encarregaren de modernitzar el paisatge literari espanyol i català a partir de la segona meitat del franquisme, l'organisme responsable de contenir aquest influx, de filtrar i controlar de quina manera s'exercia, fou la censura, amatent sempre a evitar la penetració d'idees moralment i ideològicament perniciosos, que alteressin aquella «textualitat nacional» de què parlàvem, de consistència més aviat fràgil i difusa. Els editors, a través de l'elaboració dels seus catàlegs i assumint de vegades enormes riscos, hagueren d'estimular la creativitat per tal de trobar les esclatxes propícies que els permetessin introduir els discursos crítics i renovadors d'aquells autors i obres estrangers que havien de contribuir a generar un cert debat d'idees en la «plàcida» Espanya franquista. A l'hora d'analitzar els textos de les traduccions finalment publicades per aquestes editorials caldrà determinar quines de les alteracions dutes a terme en relació als textos originals (supressions, modificacions, canvis d'estil, etc.) són imputables a l'acció directa de la censura i quines responen a altres condicionants, com l'existència de determinades «convencions literàries» vigents i d'un determinat sentit del «bon gust»,¹¹ aspectes relacionables igualment amb la «textualitat nacional» generada per la dictadura, però no imputables estrictament a l'acció censora.¹²

L'anàlisi del tractament que la censura dispensà a les traduccions de Böll i Grass, en qualsevol cas, ens forneix de dades molt rellevants a l'hora de conèixer el funcionament d'aquest organisme, i a l'hora d'acostar-nos a la noció de «textualitat nacional» generada pel franquisme. Al capdavant de l'estudi, cal preguntar-se fins a quin punt van reeixir les successives iniciatives editorials a forçar la censura a acceptar discursos renovadors; fins a quin punt van ser capaces de generar amb les seves traduccions l'anhelat debat d'idees.

3. Periodització de la censura franquista. Els censors

Des de la seva implantació el 22 d'abril de 1938, fins a la seva desaparició efectiva l'any 1976, l'aparell censor posat en marxa pel franquisme estigué subjecte als canvis d'orientació en les polítiques dels seus diferents governs (tant pel que fa a la política interior com l'exterior), així com en les polítiques dels ministeris i òrgans dels quals depengué, i fins i tot veié profundament alterat el seu funcio-

10. Vegeu en aquest sentit l'informe signat per Guillermo Petersen (Madrid, 8-4-1960). AGA, caixa 21/12709, expedient 1529.

11. Christopher Rundle, Kate Sturge (2010: 7).

12. Assenyalat aquí aquesta tasca per a treballs futurs, ja que depassa els límits i els objectius del present article.

nament amb la promulgació de la Llei de Premsa i Impremta de l'any 1966, coneguda com la «Llei Fraga». Dels diferents períodes i de les diferents perioditzacions proposades pels estudiosos per descriure l'evolució de la censura al llarg de la seva existència em centraré en aquells que afecten directament els processos de recepció que ara ens ocupen.¹³

Així doncs, el mes de juliol de l'any 1962, Manuel Fraga rellevava Arias Salgado al capdavant del Ministeri d'Informació i Turisme, amb la voluntat explícita de modernitzar i agilitzar el seu funcionament i de modificar-ne el discurs. Més endavant es batejava irònicament aquest període amb l'epítet «La primavera de Fraga».¹⁴ Un dels primers nomenaments que dugué a terme el nou ministre fou el de Director General d'Informació, del qual depenia l'aparell de censura: Carlos Robles Piquer assumia aquest càrrec aquell mateix any 1962, i el va ocupar fins al 1967. Dels inicis del mandat de Fraga cal destacar dos fets de gran rellevància per al seu ministeri: la celebració dels anomenats «25 Años de Paz» i la celebració del Concili Vaticà II.

Després d'haver rebut durant la dècada dels 50 el reconeixement dels Estats Units, d'importants organismes internacionals i del Vaticà, durant la dècada dels 60 el règim franquista pretengué obtenir la legitimació interna i internacional, tot equiparant-se en estatus als altres països occidentals democràtics. L'esdeveniment que catalitzà aquesta voluntat, per a l'organització del qual no s'escatimaren recursos, fou la celebració dels «25 Años de Paz» l'any 1964, gran operació propagandística dirigida a destacar als ulls del món les bondats del règim.¹⁵ El Ministeri d'Informació i Turisme, amb Manuel Fraga al capdavant, fou l'encarregat de l'organització amb tota pompa de l'esdeveniment; els seus efectes es poden reconèixer fins i tot en l'acció censora, com veurem.¹⁶ L'altre esdeveniment que cal destacar d'aquest període, donat el caràcter confessional de l'Estat espanyol, i que tingué una forta influència en la política del règim, fou la celebració l'any 1962 del Concili Vaticà II. Per descomptat, era inconcebible que el règim hi fes una oposició frontal, malgrat les evidents discrepàncies existents entre l'Església oficial espanyola i els aires renovadors que venien del Vaticà, promoguts per Joan XXIII. Justament el to «conciliador» que el règim volia adoptar impedia el xoc amb les tesis modernitzadores de l'Església.

Els aires de renovació i liberalització que Fraga volia imprimir al seu nou ministeri es van materialitzar bàsicament, però, en la nova Llei de Premsa i

13. Un dels estudis cronològics de la censura més complets és l'editat per Eduardo Ruiz Bautista sota el títol *Tiempo de censura. La represión editorial durante el franquismo* (2008), però d'ençà dels treballs de Cisquella, Erviti i Sorolla (1977) i d'Abellán (1980), els estudiosos que s'han ocupat de la censura han proposat diverses perioditzacions atenent a la diversitat de criteris usats en els seus treballs.

14. Muñoz Soro (2008: 113).

15. Muñoz Soro (2008: 114).

16. L'any 1963, com es pot veure a la documentació inclosa a l'annex 1, Carlos Robles Piquer realitzà de forma infructuosa nombroses gestions per tal que s'arribés a autoritzar la importació de la novel·la de Günter Grass *El tambor de hojalata*, publicada a Mèxic. Un dels principals arguments que fa servir en el seu intent és l'impacte internacional negatiu que tindria la prohibició d'una de les novel·les de més repercussió durant aquells anys a tot el món.

Impremta, aprovada l'any 1966, amb un famós article segon, tanmateix, que deixava les portes obertes a tota mena d'arbitrarietats.¹⁷ La controvertida llei, que finalment no va satisfer ni els uns ni els altres, fou un dels motius principals que comportaren la destitució de Fraga del seu càrrec l'any 1969 i el nomenament de Sánchez Bella com a successor, un polític pertanyent a l'ala ortodoxa del franquisme.¹⁸ La llei Fraga substituïa la censura prèvia obligatòria per la censura voluntària, acompanyada del dipòsit d'exemplars publicats, i tingué un efecte enverinat per als editors. A partir d'ara els calgué extremar l'autocensura en la tria de les obres a publicar i traduir, i a banda d'això, hagueren d'assumir els riscos econòmics que suposava la prohibició i retirada d'una edició ja distribuïda al mercat. Per als sectors ideològicament més conservadors del règim, contràriament, la llei Fraga havia afavorit la pèrdua de control sobre el món editorial, i Fraga aviat es va guanyar enemics de gran pes en el govern.

És sobretot durant aquest període, batejat a efectes propagandístics amb el nom d'*apertura*,¹⁹ doncs, que cal emmarcar l'interès de les editorials barcelonines per l'obra de Böll i Grass. Amb tot, cal destacar que les primeres sol·licituds de traducció de la seva obra documentades, amb els corresponents primers expedients de censura, daten de mitjan anys cinquanta.²⁰ Aquelles primeres resolucions marquen de forma profunda i irreversible el signe de la recepció de tots dos autors per a les dècades posteriors: en el cas de Böll positivament, en el cas de Grass negativament.

També en aquest període cal consignar un fet decisiu pel que fa a l'edició en català. Es tracta de l'aixecament definitiu de la veda per a la traducció d'obres contemporànies i de qualsevol gènere, inclòs l'assaig. Albert Manent ens ho narra de la següent manera en el passatge següent:

La prohibició es va anar mantenint, amb excepcions, fins que el 1963, una mica casualment, en un dinar de gent de confiança, el director general d'Informació, Carlos Robles Piquer, cunyat del ministre d'Informació Manuel Fraga Iribarne, es va assabentar per Francesc Galí, poeta català, però falangista i amic meu i d'Antoni Comas i Joaquim Molas, que en català no es podia traduir ni Simenon, ni Heidegger, ni Moravia, ni Teilhard, o les aventures de Tintín. De seguida, Robles va

17. Muñoz Soro (2008: 116) i Manuel Abellán (2007), nota 11 de l'article.

18. Muñoz Soro (2008: 124).

19. Abellán (2007) comenta l'epítet d'*apertura vigilada* amb què alguns historiadors parlen d'aquest període, al seu entendre erròniament, ja que considera que l'obertura fou senzillament un engany.

20. Pel que fa a Böll, els primers informes de censura registrats a l'AGA són els següents: informe a la sol·licitud d'importació de l'obra *El tren llegó puntual*, publicada a l'Argentina, (Madrid, 19-12-1955), caixa 21/19134, expedient 6103, autoritzada; informe a la sol·licitud de publicació de la novel·la *Casa sin guardián*, (Madrid, 17-10-1957), caixa 21/19134, expedient 4730, autoritzada. Pel que fa a Grass, el primer informe de censura és a la sol·licitud de publicació de la novel·la *El tambor de lata*, (Madrid 19-12-1959), caixa 21/12590, expedient 5043, categòricament denegada. Hi hagué un segon informe a la sol·licitud d'importació de la mateixa novel·la, publicada l'any 1963 a Mèxic amb el nom de *El tambor de hojalata*, com es desprèn de la documentació, però no es troba registrat a l'AGA.

donar ordres al delegat de censura de Barcelona, Jaime Delgado, perquè «todo lo que se puede publicar en castellano se pueda publicar en catalán». I l'ordre s'acatà, i amb el desglaç i l'embranchida d'Edicions 62 i altres editorials, en pocs anys el mercat s'omplí de traduccions de tota mena, començant per premis literaris estrangers o novel·les de lladres i serenos.²¹

Una conseqüència de l'aixecament de restriccions serà la redefinició de les relacions existents entre les editorials catalanes que publicaven en català i les que ho feien en castellà, que a partir d'aquells anys i fins a l'actualitat passarà per fases ben diferenciades. Pel que fa als autors i l'època que ens ocupen, cal parlar molt especialment de la relació intel·lectual, professional i d'amistat entre Carlos Barral i Josep Maria Castellet, que compartiren criteris de publicació i política editorial força similars.²²

Un darrer aspecte al qual voldria dedicar breument l'atenció en aquest apartat és la figura dels censors, sovint sumits en l'anonimat més absolut. Manuel Abellán, un dels pioners en l'estudi de la censura franquista, els classifica de la següent manera en una nota a peu de pàgina que apareix a la seva obra ja clàssica dedicada a la censura i la creació literària:

Sobre los «lectores» puede decirse que hay una época «gloriosa» y otra «trivial» (esta última parece iniciarse con el ministerio de Fraga). A la primera pertenecen Vázquez Prada, Juan Ramón Masoliver ... Guillermo Petersen [...]. Los censores de la época «trivial» —así etiquetada por no figurar en nómina ningún personaje a la altura del «currículum» académico de los anteriores— no merecen citación: salvo algunos conocidos como ... Álvarez Turienzo [...]; se trata del tipo cavernícola y «pluriempleísta» que tanto ha propagado el franquismo.²³

Dos dels censors que Abellán cita són responsables d'alguns dels informes de censura sobre Böll i Grass que he consultat. Concretament Guillermo Petersen, agregat cultural de l'Ambaixada d'Alemanya,²⁴ i el pare Saturnino Álvarez Turienzo, monjo agustí i professor de la universitat de Salamanca que demostra en els seus informes una erudició i amplitud de mires poc habitual entre els censors.²⁵

21. Manent (2011: 292).

22. Castellet (2012); Barral (2001).

23. Abellán (1980: 110): Abellán se sentí legitimat a citar els noms dels censors, tot i haver-se compromès a no fer-ho quan a començaments dels anys 70 se li permeté accedir amb exclusivitat als informes de censura, en comprovar que durant el trasllat d'expedients a la seu definitiva de l'AGA a Alcalá de Henares, on s'havia de centralitzar tota la documentació administrativa de l'Estat procedent de diferents arxius, havia desaparegut la documentació adjunta a 61.401 dels expedients de censura emesos des de l'any 1964 fins al 1969. El mateix autor ho narra en aquesta obra.

24. Abellán (2007) el cita a la nota 8.

25. Susana Cruces (2006: 83-113) i Lieve Behiels (2006:1-8) també el citen com a model de censor erudit, i gairebé sempre moderat, en els seus respectius treballs sobre la recepció de Camus i Sartre a Espanya durant aquests anys.

4. Expedients de censura de Heinrich Böll i Günter Grass

Davant la impossibilitat de presentar la totalitat de materials recollits a l'Arxiu General de l'Administració d'Alcalà de Henares per a l'elaboració d'aquest estudi i d'oferir, d'altra banda, l'anàlisi textual de les traduccions que comentarem, intentaré il·lustrar amb alguns exemples triats les característiques generals del tractament que la censura espanyola dispensa a l'obra de Böll i Grass. A l'annex adjunt al treball, incloc una selecció d'informes originals de censura. En benefici de la claredat expositiva, tractaré separatament els casos de Heinrich Böll (2.1) i de Günter Grass (2.2.).

4.1. Heinrich Böll

Quan l'any 1965 Edicions 62 sol·licità per primera vegada autorització a censura per publicar una obra de Böll en català, l'autor alemany ja havia estat traduït al castellà en diferents ocasions i tenia una reputació consolidada com a novel·lista i com a autor catòlic. Amb l'excepció de dues obres que tractarem al final d'aquest punt, el to adoptat pels censors en la gran majoria dels informes sobre l'autor alemany es belluga entre la indiferència i l'aprovació. El primer informe a una sol·licitud de traducció i publicació d'una obra seva a Espanya data del 1957²⁶ i té com a objecte la novel·la titulada provisionalment *Casa sin guardián*. El text, sense signatura, constitueix una bona mostra del que seran els posteriors informes de censura sobre Böll. Fa així:

Novela de las que hoy se llaman «de testimonio», inspirada en las tragedias de la postguerra en torno a dos jóvenes íntimos amigos, Enrique y Martín. Ninguno conoció a su padre y ambos se ven sumidos en la inseguridad y el desorden del mundo «que vive en paz». Tema fuerte, humano y profundamente tratado, que no cae en el derrotismo de tanto autor actual. Nada fundamental que objetar.²⁷

Les primeres sol·licituds de traducció al català de novel·les de Böll corresponen a les novel·les *Sense dir res*²⁸ i *El pa dels anys joves*,²⁹ presentades l'any 1965, i els respectius informes de censura, tot i mancats d'entusiasme, no objecten res a la seva publicació. Cal dir que aquestes obres foren primer traduïdes al català que no pas al castellà, i per tant és lògic que el censor no remeti en l'apartat «Antecedents» a cap expedient anterior. L'informe del censor, que signa P. Alós, a *Sense dir res* és molt il·lustratiu de l'actitud general de la censura. Fa així (la cursiva és meua):

26. Anteriorment n'hi ha un de datat l'any 1955 en què se sol·licita la importació de l'obra *El tren llegó puntual*, publicada a l'Argentina, que també és favorable, tot i que amb alguna reserva que al final no es prengué en consideració (vegeu nota 19).

27. Informe realitzat pel lector F (Madrid, 17-10-1957). AGA, caixa 21/19134, expedient 4730.

28. El lector és P. Alós, la data d'autorització és el 4-2-1965. AGA, caixa 21/15808, expedient 271.

29. No hi figura el nom del lector, però sí un número: lector 21. Data d'autorització: 10-3-1965. AGA, caixa 21/15958, expedient 1397.

Novela religiosa, construida sobre una sencilla trama, de la que trasciende una crítica de las actitudes religiosas puramente formales. *Puede obligar a reflexionar*, pero en el fondo es constructiva. Puede autorizarse.³⁰

Tot i que no hi ha documentació administrativa que ho certifiqui, aquesta obra degué haver de complir algun requeriment més perquè juntament a l'informe de censura es conserva una carta molt breu de l'editor, datada el 4-4-66, on s'anuncia l'adjunció de la coberta de l'edició catalana del llibre. Els textos de la solapa i la contraportada adjuntats il·lustren molt bé la naturalesa de la recepció de Böll durant aquests anys, que cal relacionar inequívocament amb el debat generat al si de l'Església amb motiu de la celebració del Concili Vaticà II:

Heinrich Böll va néixer l'any 1917, és de religió catòlica i un dels novel·listes alemanys més cotitzats actualment [...]

El text de la contraportada destaca:

Böll ens dona, amb «Sense dir res», una visió insospitada de l'Alemanya de la postguerra; i, sobretot, fa una crítica a fons del fariseisme d'una societat que es diu catòlica i tanmateix ha trencat tot lligam amb l'esperit evangèlic. «Sense dir res» no és solament una 'novel·la social catòlica': és una denúncia clara contra l'opressió classista tolerada —si no emparada— per una part d'aquella societat.³¹

La resta d'obres de Böll presentades a censura per ser traduïdes al català fins a *Irlanda, què en fas dels teus fills?*, publicada l'any 1975,³² presenten una casuística similar. Hi ha un parell d'excepcions, però, que cal comentar amb més deteniment. El dia 31 de juliol de 1968, Edicions 62 presenta a censura la sol·licitud de publicació en català de la novel·la *Billar a dos quarts de deu*.³³ L'autorització és immediata, concretament del 9 d'agost del mateix any. Aquesta obra, a diferència de les anteriors que hem comentat, sí que tenia antecedents d'expedient per a la publicació castellana, però en l'expedient català no hi trobem cap al·lusió. L'informe no objecta res a la publicació, però val la pena destacar-ne algun aspecte:

Se trata de una novela de estilo moderno, narrativo a lo Günther Grass, propiamente sin argumento, en torno a los pequeños acontecimientos de unos amigos del Instituto que después de la guerra vuelven a encontrarse cada uno con su vida y con sus ideas, dentro de un mundo despistado, libre y sin programas. La acción se desarrolla en Alemania en la frontera de Holanda. —Nada de particular.³⁴

D'una banda sorprèn l'al·lusió a Grass, si tenim en compte que era encara un autor inèdit a Espanya. Això indica el grau de coneixement que se'n tenia i la

30. AGA, caixa 21/15808, expedient 271.

31. AGA, caixa 21/15808, expedient 271.

32. AGA, caixa 73/05230, expedient 13959.

33. AGA, caixa 21/19134, expedient 6564.

34. AGA, caixa 21/19134, expedient 6564.

fama de què gaudia l'autor de *El timbal de llauna*, perquè la referència no només demostra que el censor el coneixia, sinó que aquest donava per fet que fos qui fos qui hagués de llegir el seu informe havia de saber de qui li estaven parlant i què es volia dir amb aquesta al·lusió. D'altra banda, és xocant la desconnexió absoluta entre l'expedient a la traducció catalana i l'expedient a la traducció castellana. Crida l'atenció perquè aquesta és la primera obra de Böll a la qual la censura presentà objeccions d'una certa envergadura. Si n'observem el primer expedient, veurem que Seix Barral presentà l'obra a censura el 22 de març de 1960 i que no obtingué l'autorització de publicar-la fins al 16 de setembre de 1961.³⁵ A l'informe signat per Guillermo Petersen, podem veure que a la pregunta «¿Ataca la moral?» es respon que sí i s'assenyalen les pàgines 28, 35, 26, 159, 233, 268, 270... com a problemàtiques. El text del seu informe també és significatiu per les al·lusions i paral·lelismes implícits que el censor assenyala amb la realitat espanyola, i que implícitament considera perillosos:

La última novela de Böll, uno de los autores más relevantes de la posguerra alemana, tiene por tema el destino de las últimas tres generaciones alemanas, ilustrado por la historia de una familia de arquitectos, símbolo de la lucha entre el individuo y la colectividad. Dado que Böll es el exponente típico de la reacción alemana contra la traición de los ideales durante la época hitleriana, su escepticismo abarca lo mismo la religión (cp. pgs 35, 55, 69-70, 258 ss. 295) que patria o ejército (cp. pgs. 133, 1456, 150, 258...). También en lo moral el libro denota el relajamiento de la posguerra (véanse las muestras arriba señaladas).

El libro merece interés por su carácter de documento histórico de una realidad histórica en muchos aspectos distinta de la española. Quizá quepa justificar desde este punto de vista una autorización que de otro modo resulta imposible.³⁶

El cap de lectorat no devia quedar satisfet amb aquest informe perquè en sol·licita un altre al pare Saturnino Álvarez Turienzo. Álvarez Turienzo dictamina el següent a data de 14 de maig de 1960:

Relato surrealista, como escrito por un sonámbulo, a través del cual pasa la pesadilla de la guerra. Es la aventura del hombre que luchó en el conflicto pasado y vuelve harto de hazañas de la vida, dudando de muchas cosas, pero reconciliado con lo más profundo de la existencia... Podría suprimirse el par de líneas de la página 30.³⁷

En el passatge assenyalat com a perillós, del qual calgué presentar les galerades de traducció, es fa una al·lusió a un dels protagonistes de l'obra en els següents termes:

Ob der mal Kommunist war? Ich weiß nicht, ob er's war — aber wenn schon: **jeder anständige Mensch ist das mal gewesen.** Los geh frühstücken, ich werd mit den alten Ziegen schon fertig.

35. AGA, caixa 21/12709, expedient 1529.

36. AGA, caixa 21/12709, expedient 1529.

37. AGA, caixa 21/12709, expedient 1529.

[Que si va ser mai comunista? No en tinc ni idea, però tant li fa: **tota persona decent ho ha estat alguna vegada**. Au va, vés a esmorzar, ja m'encarrego jo d'aquestes velles.]³⁸

El text de la galerada de la traducció castellana presentada, que coincideix amb el text finalment editat, fa:

¿Quieres saber si fue comunista alguna vez? No te lo puedo decir, pero aunque lo hubiera sido, qué? Anda, vete a desayunar, ya me entenderé yo con esos viejos vejstorios.

A la traducció, doncs, desapareix l'al·lusió a la «decència» com a característica intrínseca del comunisme. Tanmateix, cal dir que el text traduït definitiu no presenta diferències gaire grans amb l'original, i sorprèn una mica l'enrenou organitzat per aquesta frase. Deslligada, com hem vist, de les objeccions fetes a la publicació en castellà d'aquesta obra —una minúcia, finalment— la traducció catalana de 1968 no conté aquesta modificació:

Que si era comunista? Qui ho sap? I si ho era... què? Tota persona decent ho ha estat alguna vegada. Bé, prou. Vés-te'n a esmorzar que jo ja m'encarregaré d'aquestes cabres boges.

Molt més problemàtica va ser l'autorització de la traducció castellana de la novel·la *Ansichten eines Clowns* (*Opiniones de un payaso*), el gran èxit internacional de Böll de l'any 1963. Potser això és el que explica que cap editorial catalana en volgués fer la traducció, i que no fos fins l'any 1982 que se'n pogués llegir la traducció catalana de Carme Gala. Del voluminós expedient que acompanya aquesta obra, entrada a censura el 7 de gener del 64 per l'editorial Seix Barral i d'entrada denegada el 26 de febrer del mateix any, vull remarcar un parell d'aspectes. L'expedient va acompanyat de tres informes, cosa que demostra que l'aparell censor no sempre quedava satisfet amb un sol informe i que els censors sovint dissentien entre ells. En el cas que ens ocupa disposem d'un informe favorable i dos de desfavorables. El primer, amb data de 28 de gener, no autoritza la publicació. La signatura del lector no és recognoscible. L'argument principal de la negativa és el següent:

No creo que sea crítica de un grupo determinado de católicos, sino del catolicismo en general. La obra, vista página por página separadamente sería autorizable, si no fuera cuestión de tesis. [...] La amplitud de la tirada (4.000 ejemplares) con características de fácil difusión nos mueve aun más a no autorizar la obra.

NO AUTORIZABLE³⁹

El segon informe, del 8 de febrer, és del pare Álvarez Turienzo, i el monjo agustí es mostra favorable a l'autorització de l'obra. Per fer-ho, tanmateix, es veu

38. La traducció és meva.

39. AGA, caixa 21/14942, expedient 144.

obligat a recórrer a certs malabarismes verbals i a l'adjunció d'una nota preventiva:

La crítica afecta a ciertos sectores del cristianismo y la democracia cristiana. Quizá en ello haya intención, con lo que concretamente la novela puede ser censurable, pero teóricamente, es decir, en cuanto a lo que fustiga, puede ser aceptada.

Publicable

NOTA: ...la intención de fondo es positiva, y responde a una mentalidad difusa ampliamente compartida hoy por gentes de buena voluntad. No vemos, en suma, razón definitiva para la denegación de permiso de edición, aunque reconocemos que esta lectura puede ser perniciosa para gentes sin madurez y criterio, ya que puede llevar a un escepticismo moral y religioso de índole indiferentista. El autor no se inclina hacia esa solución, aunque puede provocarla mal interpretado. Con las reservas que todo esto supone, insistimos en que PUEDE AUTORIZARSE.⁴⁰

El tercer informe, amb data 25 de febrer de 1964 i amb signatura il·legible, negatiu, insisteix en el caràcter anticatòlic de l'obra, però no es descuida de destacar que es tracta d'un *best-seller* a Alemanya:

ANSICHTEN EINES CLOWNS [...] resulta en rigor una cáustica diatriba contra el dogma y la moral católica [...]

El éxito de la obra, sin duda bien escrita como pieza literaria, en Alemania, en donde ha figurado por algún tiempo a la cabeza de los best-sellers y tirado hasta 82.000 ejemplares entre mayo y agosto de 1963, viene seguramente en gran parte de la postura oportunista del autor, defensor muy señalado del drama antivaticana «El Vicario», de Hochmuth, al ridiculizar a la Iglesia Católica, condenar con ella al nazismo, tratar con alusiones corrosivas a los militares y presentar a la burguesía financiera como una clase deshumanizada.⁴¹

El centre de la polèmica el constitueix, com es desprèn de forma evident en els tres informes i en les tres argumentacions, la crítica radical a l'Església catòlica, que en aquells anys tingué a Alemanya una virulència especial.⁴²

La documentació aplegada en aquest expedient, finalment, inclou la carta, de 24 de març de 1964, en què l'editorial demana a censura que reconsideri la resolució negativa. Els seus arguments, que incideixen en el prestigi internacional de l'autor i en la seva condició de catòlic i escriptor moralista, demostren que les editorials anaven molt lluny per intentar forçar la censura:

CONSIDERANDO que Heinrich Böll es considerado por la crítica alemana e internacional como uno de los más altos representantes de la narrativa católica contemporánea, y no por el hecho de que Heinrich Böll sea católico sino porque su obra tiene, como la de Graham Green, una evidente intención moralizadora y parte de una concepción confesional.

40. AGA, caixa 21/14942, expedient 144.

41. AGA, caixa 21/14942, expedient 144.

42. A l'expedient hi ha un retall d'un article de diari alemany que es fa ressò de l'actualitat i virulència de la crítica a l'Església catòlica en aquell país.

CONSIDERANDO que el hecho de que la obra de un novelista católico como Heinrich Böll no pueda publicarse en España por razones de Censura resultará a los ojos de la gente de letras de todo el mundo totalmente incomprensible y que la difusión de esta noticia es inevitable tratándose de uno de los más importantes narradores europeos contemporáneos.

SUPLICA que le sea concedida la autorización para editar una traducción española de dicho libro.⁴³

La novel·la fou finalment publicada l'any 1965.

4.2. *Günter Grass*

El comportament de l'aparell censor amb Günter Grass presenta notables diferències amb el tracte que dispensà a Heinrich Böll. En primer lloc, actuà de forma molt més coordinada a l'hora de considerar les sol·licituds de traducció al català i al castellà presentades per diferents editorials (Aymà, Edicions 62, Seix Barral i Edicusa), i els censors sempre tingueren en compte els expedients prèviament ja emesos.⁴⁴ En aquest sentit, cal dir que l'obra i la recepció de Grass són una mica més tardanes que les de Böll i s'esdevenen, per tant, en un temps en què la publicació al català de traduccions de literatura contemporània havia anat esdevenint més o menys normal. En segon lloc, cal destacar que des del primer informe negatiu a la sol·licitud de publicació d'una obra de Grass —de l'any 59— fins a la primera autorització que data de l'any 1968— passaren gairebé deu anys durant els quals es poden comptabilitzar diversos intents de publicació d'obres seves que, a diferència del que havia passat amb les obres de Böll, sempre foren infructuosos. Així com Böll fou considerat sobretot un novel·lista catòlic, Grass arrossegava l'etiqueta d'autor socialista i políticament compromès. En aquest sentit, el primer expedient de censura fet a Grass, en resposta a la sol·licitud de publicació de *Die Blechtrommel* l'any 1959, marca profundament la recepció posterior de l'autor.

Coneixem l'accidentat episodi d'adquisició dels drets de traducció al castellà d'aquesta novel·la perquè Carlos Barral ens el narra a les seves memòries, com ja hem comentat.⁴⁵ Les presses a comprar-ne els drets no li serviren de res, a Barral, perquè del mateix any 1959 data la prohibició de la censura a publicar-la. La resolució del lector (F. Miguel) és clara i contundent, i pel que sembla no obtingué cap rèplica per part de l'editor. L'informe fa així:

Novela. La biografía de treinta años de un enano jorobado, memo y malicioso. Aun cuando en el aspecto literario tiene indudables aciertos, desde un punto de vista moral y religioso es inadmisible el desarrollo. Caracteriza su aspecto moral el cinismo; implícitamente hay cierta dosis de sátira social, pero resulta intolerable la crudeza, aparentemente ingenua de numerosas escenas: pueden citarse entre

43. AGA, caixa 21/14942, expedient 144.

44. Tal com es pot veure a l'apartat "Antecedents" dels diferents expedients analitzats.

45. Ja ens hi hem referit a la nota 3, Carlos Barral (2001: 480-481).

otras subrayadas, las págs. 17-20, 76-78, 187, 234-35, 328-29, 334-44, 350-47, 405, 581-87, 638-44. Las creencias y prácticas religiosas son tratadas en todas las ocasiones como cosas de ridícula superstición; por ejemplo págs. 83-84, 161-172, 244-46, 439-45, 452, 466-73. No debe autorizarse.⁴⁶

El segon expedient a una obra de Grass que es conserva a l'AGA data de l'any 1966⁴⁷ i correspon a la sol·licitud de traducció al català de la mateixa novel·la, *El timbal de llauna*, presentada per l'editorial Aymà. El tràmit fou concís i fulminant:

Procede mantener la denegación dada en el año 1959, en el mismo expediente 5043, a la obra *El tambor de hojalata*.⁴⁸

Adjuntada a aquest breu expedient, però, trobem la voluminosa documentació que havia generat la sol·licitud d'importació del llibre feta l'any 1963,⁴⁹ desapareguda. Aquests documents, traspaperats, il·lustren les dimensions i el caràcter extraordinaris que arribà a prendre la publicació de *El tambor de hojalata* i demostren la importància que el ministeri de Fraga atorgà a la imatge exterior que projectava Espanya a través del seu rígid aparell censor. Vegem alguns fragments d'aquests documents, que reproduïxo sencers a l'annex. En primer lloc cal destacar la consulta que Carlos Robles Piquer efectuà a Monsenyor D. Ramón Lamas, assessor religiós del Ministeri d'Informació i Turisme, datada l'11 de setembre de 1963. Els arguments de Robles Piquer, expressats tímidament, són inequívocs, tanmateix:

Se trata de un «best seller» en Europa y en los Estados Unidos, y tenemos el problema de la disparidad de criterios entre los censores respecto a la posibilidad de autorizar su publicación en España.

Aunque hay algunas críticas al totalitarismo nazi y algunas escenas crudas (descritas con habilidad y hasta elegancia, en mi opinión), el debate no se centra en la política o en la moral sino en ciertas páginas que se refieren a la religión católica, vista a través de alguno de sus símbolos, particularmente sobre ciertas imágenes de una iglesia frecuentada por el protagonista. Para unos lectores, estas escenas no pueden publicarse en España; para otros, se trata sólo de manifestaciones adversas a ciertas formas de piedad, no consustanciales a nuestra religión.

El problema me preocupa, porque se trata de una obra de singular calidad literaria, y no desearía, a ser posible, privar de su lectura a los españoles que sean capaces de asimilar un libro tan voluminoso; es decir, a una minoría culta de nuestros compatriotas.

Desde un punto de vista estrictamente estatal, no existe, en mi opinión, motivo para impedir la edición del libro o su importación.⁵⁰

46. AGA, caixa 21/12590, expedient 5043.

47. AGA, caixa 21/17285, expedient 2972.

48. AGA, caixa 21/17285, expedient 2972.

49. *El tambor de hojalata* s'havia publicat finalment a Mèxic aquell mateix any 1963 a l'editorial de Joaquín Moritz, en traducció de Carlos Gerhard.

50. AGA, caixa 21/17285, expedient 2972.

La resposta de Ramón Lamas, del 23 de setembre, és contundent, com es pot llegir al minuciós informe que aporta un llistat exhaustiu d'exemples relatius als atacs a la moral i la religió que conté la novel·la:

No encierra el libro una alusión mínima a lo religioso que no aproveche el autor para escarnecer todo lo santo que toca.⁵¹

La conclusió és irrevocable:

Juicio definitivo: Absolutamente negativo. Así lo impone la moral natural, a la que no puede sustraerse el gobernante, y así lo exigen nuestra confesionalidad católica, y hasta el buen gusto.

Siento discrepar de otros lectores; pero pienso que nada pierden los españoles, ni aún los mismos intelectuales, con dejar de leer esta obra, que, en muchos pasajes, es inmundia.⁵²

És interessant la resposta de Robles Piquer, en què agraeix les molèsties que s'ha pres Monsenyor Lamas. Malauradament no he sabut trobar l'estudi a què fa referència, si és que mai es va arribar a publicar:

Naturalmente, me he atenido a su criterio para resolver este delicado problema y voy a hacer uso de su amplio estudio en un número que más adelante publicará «La Estafeta Literaria» sobre el problema general de la censura de libros.

Carlos Robles Piquer consultà tres personalitats més, tal com demostren les respostes enviades des de les ambaixades espanyoles de Washington, de Bonn i de París que es conserven a l'expedient. En la seva resposta del 17 de setembre de 1963, Luiz López-Ballesteros, conseller d'informació a l'ambaixada de Washington, no recull cap reacció contrària a l'obra als Estats Units i destaca el seu caràcter minoritari:

El Centro de Información Católica, ha calificado moralmente la novela del escritor alemán Günter Grass con un 3, es decir, como apta sólo para adultos de alto nivel de educación.

[...]

Por lo demás no existe objeción en dicha crítica a la novela mencionada y se señala que no ha sido condenada por la Iglesia.

Lo que se informa en respuesta al escrito de V.I. de fecha 5 de setiembre de 1963, señalando que dicha obra no parece haber provocado polémicas en los órganos de opinión pública.⁵³

La resposta de José Artigas, agregat d'informació de l'ambaixada espanyola a Bonn, de 18 de setembre de 1963, és molt més extensa. Artigas, que no pren

51. AGA, caixa 21/17285, expedient 2972.

52. AGA, caixa 21/17285, expedient 2972.

53. AGA, caixa 21/17285, expedient 2972.

partit explícitament, aporta una gran quantitat de dades relatives a les xifres de venda de l'obra i descriu la polèmica desencadenada a Alemanya per la publicació del text tot recollint els testimonis de diferents diaris i revistes, com es pot veure a l'annex 1. En la seva argumentació, aparentment neutra, subratlla algunes opinions aparegudes a la premsa alemanya: «semejante engendro blasfematorio», «realismo despiadado», «el señor Grass ha creado un nuevo género alemán de literatura, el cochinismo» i conclou el seu informe amb una mena d'avertència:

Un incidente muy conocido fue el que tuvo lugar a finales de 1959 cuando el Senado de Bremen, después de que un jurado nombrado por él concedió a Grass por su obra el primer premio, de 8.000 marcos, se opuso rotundamente a ello y motivó la renuncia de dicho jurado. Es también sabido que, aunque todas ellas sin éxito, han sido presentadas hasta la fecha más de 20 denuncias contra Grass por inmoralidad pública.

Lo que comunico a V. I. para su conocimiento y a los efectos oportunos.

Finalment, la resposta de J. A. Carlos Fariñas, agregat a l'ambaixada espanyola a París, és molt concisa i no es fa ressò de cap escàndol a l'opinió pública francesa. Com ja hem comentat, la importació de la novel·la *El tambor de hojalata* no va ser autoritzada.

El cas de la publicació de *Katz und Maus* té un desenvolupament i un desenllaç diferent de l'anterior. Tot i que la novel·la fou publicada primerament en català, l'any 1968, la primera sol·licitud de traducció anà a càrrec de l'editorial Seix Barral l'any 1962,⁵⁴ i fou presentada poc després que la novel·la hagués estat publicada a Alemanya, l'any 1961. En la resolució inicial del censor només es reclama la supressió d'alguns passatges. A la novel·la original que s'adjunta a l'expedient, hi ha frases, passatges i pàgines ratllades en vermell, que es corresponen efectivament amb les supressions fetes l'any 1968 a la traducció catalana i l'any 1970 a la castellana. Després d'haver assenyalat els passatges conflictius, el censor conclou:

Se hace necesario suprimir los párrafos marcados en las páginas arriba indicadas. Es publicable.⁵⁵

Com havia passat amb *Opiniones de un payaso*, l'any 1963 Barral féu una petició demanant que es mantingués la integritat del text. Els seus arguments són ara molt similars, però l'editor incideix en els perjudicis comercials que li havia suposat la no autorització de publicar *Die Blechtrommel*:

CONSIDERANDO que Günter Grass viene siendo estimado en todos los países de Occidente como el más brillante narrador de la nueva generación alemana y el que suscribe ha debido ya renunciar a los derechos de publicación de DIE BLE-

54. AGA, caixa 21/14280, expedient 6447.

55. AGA, caixa 21/14280, expedient 6447.

CHTROMMEL, ante el criterio de la Sección de Orientación Bibliográfica, en beneficio de un editor latinoamericano.⁵⁶

La traducció castellana de la novel·la no s'arribà a publicar aleshores —ni amb retalls ni íntegra—, i no hi ha cap document més que indiqui quina en va ser la raó. L'expedient català de *El gat i la rata*,⁵⁷ de 1967, torna a ser un expedient voluminós. D'entrada ens remet a la lectura de l'informe 5447 de l'any 62 i, seguint les indicacions d'aquell informe, autoritza la publicació de la novel·la sempre i quan es duguin a terme les supressions exigides aleshores. Del text de l'informe cal destacar el següent:

Es la novela que confirmó la valía literaria de Günter Grass, antes de que se politizara totalmente.

El veredict final és el següent:

La narración es antimilitarista pero con precauciones; despectiva para la Iglesia católica, pero sin que el desprecio pase de ironía bien sopesada. Deben tacharse los párrafos obscenos de las páginas...

A banda de l'informe, a l'expedient es conserva la següent petició feta pel Director General d'Informació a la secció d'Orientació Bibliogràfica:

En relación con su escrito de 28 del pasado mes de abril consultando acerca de la edición de la obra «Katz und Maus» de Günter Grass, se aconseja la presentación del texto de traducción sobre el que se harían si fueran necesarias las indicaciones oportunas.⁵⁸

I efectivament, adjunt a l'expedient es conserva la traducció catalana original i íntegra de l'obra, feta en paper ceba, encara per corregir i amb els passatges encara per suprimir, cosa que permet la seva comparació amb el text editat l'any 1968 un cop dutes a terme les supressions prescrites per censura. Les escenes «inacceptables» tenen a veure sobretot amb la sexualitat, i la reacció furibunda dels censurs davant d'aquests passatges demostra l'estretor moral que es visqué aquells anys a Espanya. A la revisió de la traducció catalana, feta l'any 1992, es restaura els fragments suprimits. Aquesta edició comença amb la nota següent:

En l'edició publicada el maig de 1968, el text original fou considerablement mutilat per la censura franquista. Els passatges censurats eren els següents: diverses frases i dos fragments llargs (l'un de 28 ratlles i l'altre de 25), descrivint escenes eròtiques, al capítol III; una paraula tabú, al capítol VIII; i un passatge de 27 ratlles, també narrat una escena eròtica al capítol XI.

56. AGA, caixa 21/14280, expedient 6447. El document es troba a l'annex 1.

57. AGA, caixa 21/18098, expedient 3457.

58. AGA, caixa 21/18098, expedient 3457.

Havent-se produït en el transcurs d'aquests anys la trista circumstància de la defunció del primer traductor (Carles Unterlohner), s'ha encarregat de la restitució dels passatges censurats la nostra col·laboradora Caterina Calafat, la qual ha aprofitat l'avinentsa per fer una revisió de tot el text.

Els editors

Barcelona, desembre de 1992

Com hem pogut observar amb l'anàlisi dels exemples de Grass, la censura fou especialment al·lèrgica a tot allò que tingués a veure amb la moralitat, el sexe i la religió; els temes polítics resultaren menys problemàtics sempre i quan no s'associessin amb la realitat espanyola. El problema de Grass fou la seva transgressió global i la seva crítica radical en tots aquests aspectes, així com en el tractament del llenguatge. A més a més, fou un escriptor no només molt actiu políticament, sinó afiliat a un partit polític. En aquest sentit, Böll, que políticament sempre fou actiu i crític, però independent, féu una crítica igualment punyent a l'Alemanya de la postguerra, però des de la perspectiva d'un catolicisme militant, regenerador i reivindicatiu, cosa que no li aportà les simpaties de tots elsensors, però que l'ajudà a traspassar les línies de la censura. Ambdós autors, des de la presència de Böll fins a l'absència de Grass, contribuïren a generar debat entre els lectors catalans dels anys seixanta i setanta del darrer segle, gràcies a la lluita sense treva d'alguns editors catalans.

Referències bibliogràfiques

- ABELLÁN, Manuel L. (1980). *Censura y creación literaria en España (1939-1976)*. Barcelona: Península.
- (2003). «Censura como historia». A: *Bulletin d'Histoire Contemporaine de l'Espagne*, núm. 11-12, p. 26-33.
- BARRAL, Carlos (2001). *Memorias*. Barcelona: Península.
- BEHIELS, Lieve (2006). «La recepción de Sartre en España: el caso de *La nausée*», p. 1-8. A: *Espéculo: Revista de Estudios Literarios*, núm. 32.
- BILLIANI, Francesca (2006). *Modes of censorship and translation: national contexts and diverse media*. Manchester: St. Jerome.
- CAMUS, Carmen; GÓMEZ CASTRO, Cristina (2008). «El sistema de control de libros franquista frente a la invasión yanqui: de la narrativa del Oeste al best-seller anglosajón». A: RUIZ BAUTISTA, Eduardo (coord.). *Tiempo de censura. La represión cultural durante el franquismo*. Gijón: Trea, p. 233-271.
- CASTELLET, J. M. (2012). *Memòries confidencials d'un editor*. Barcelona: Edicions 62.
- CISQUELLA, Georgina; ERVITI, José Luis; SOROLLA, José A. (1977). *Diez años de represión cultural. La censura de libros durante la Ley de Prensa (1966-1976)*. Barcelona: Anagrama.
- CRUCES, Susana (2006). «Las traducciones de Camus en España durante el franquismo: difusión y censura». A: *Journal of Franco-Iberian Studies*, núm. 2, p. 82-113.
- GRACIA, Jordi; RUIZ CARNICER, Miguel Ángel (2001). *La España de Franco (1939-1975) Cultura y vida cotidiana*. Barcelona: Síntesis.
- HURLEY, Jacqueline A. (2007). «Tailoring the Tale». A: BILLIANI, Francesca (ed.). *Modes of censorship and translation: national contexts and diverse media*. Manchester: St. Jerome, p. 61-92.

- JANÉ LLIGÉ, Jordi (2011). «Heinrich Böll, Günter Grass i Wolfgang Koeppen i el món editorial de postguerra». A: COLL-VINENT, EISSNER, GALLÉN (coord.). *La traducció i el món editorial de postguerra*, Lleida: Punctum & TRICLAT, p. 95-109.
- MANENT, Albert (2011). «Durant un quart de segle les traduccions en català foren prohibides». A: COLL-VINENT, EISSNER, GALLÉN (coord.). *La traducció i el món editorial de postguerra*. Lleida: Punctum & TRILCAT, pp. 287-297.
- MARTÍNEZ CACHERO, José María (1997). *La novela española entre 1936 y el fin de siglo: Historia de una aventura*. Madrid: Castalia.
- MAYER, Hans (2009). «Adenauer-Zeit. Spuren ihrer Wahrnehmung in der deutschen Nachkriegsliteratur und -publizistik». A: MAYER, Tilman (ed.). *Medienmacht und Öffentlichkeit in der Ära Adenauer*. Bonn: Bouvier Verlag, p. 116-139.
- MORET, Xavier (2002). *Tiempo de editores. Historia de la edición en España, 1939-1975*. Barcelona: Destino.
- RUIZ BAUTISTA, Eduardo (coord.) (2008). *Tiempo de censura. La represión cultural durante el franquismo*. Gijón: Trea.
- MUÑOZ SORO, Javier (2008). «Vigilar y censurar. La censura editorial tras la ley de Prensa e Imprenta, 1966-1976». A: RUIZ BAUTISTA, Eduardo (coord.). *Tiempo de censura. La represión cultural durante el franquismo*. Gijón: Trea, p. 111-141.
- RUNDLE, Christopher; STURGE, Kate (2010). *Translation under fascism*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- SANZ VILLANUEVA, Santos (2010). *La novela española durante el franquismo*. Madrid: Gredos.
- VANDAELE, Jeroen (2010). «It Was What it Wasn't: Translation and Francoism». A: RUNDLE, Christopher; STURGE, Kate. *Translation under fascism*. Houndmills: Palgrave Macmillan, p. 84-117.
- YSÀS, Pere (2004). *Disidencia y subversión: la lucha del régimen franquista por su supervivencia, 1960-1975*. Barcelona: Crítica.

Annexos

Annex 1. Sol·licitud de Carlos Robles Piquer adreçada a Monsenyor Lamas, assessor religiós del Ministeri d'Informació i Turisme, perquè emeti un informe sobre la novel·la *Die Blechtrommel* (*El tambor de hojalata*), 11 de setembre de 1963. AGA, caixa 21/17285, expedient 2972.

1497

Madrid, 11 de Septiembre de 1.963

Monsenor D. Ramón Lamas
Asesor Religioso
Casa.

Mi querido Monsenor Lamas:

He de molestar su atención con el ruego de que lea personalmente el libro que le envío adjunto, titulado "EL TAMBOR DE HOJALATA", original del autor alemán Günter Grass.

Se trata de un "best seller" en Europa y en los Estados Unidos, y tenemos el problema de la disparidad de criterios entre los censores respecto a la posibilidad de autorizar su publicación en España.

Aunque hay algunas críticas al totalitarismo nazi y algunas escenas cruentas (descritas con habilidad y hasta elegancia, en mi opinión), el debate no se centra en la política o la moral sino en ciertas páginas que se refieren a la religión católica, vista a través de alguno de sus símbolos, particularmente sobre ciertas imágenes de una iglesia frecuentada por el protagonista. Para unos lectores, estas escenas no pueden publicarse en España; para otros, se trata sólo de manifestaciones adversas a ciertas formas de piedad, no consustanciales a nuestra religión.

El problema me preocupa, porque se trata de una obra de singular calidad literaria, y no deseaba, a ser posible, privar de su lectura a los españoles que sean capaces de asimilar un libro tan voluminoso; es decir, a una minoría culta de nuestros compatriotas.

Desde un punto de vista estrictamente estatal, no existe, en mi opinión, motivo para impedir la edición del libro o su importación.

Mucho me agradecería conocer su opinión sobre este problema, una vez que le haya sido posible dar lectura a la obra, que no creo ha de aburrirle.

Carlos Robles Piquer.

RP/aj

Annex 2. «Informe a la novel·la *El tambor de hojalata*» de Monsenyor Lamas, de 23 de setembre de 1963. AGA, caixa 21/17285, expedient 2972.

1.-

EL TAMBOR DE HOJALATA

Ministerio de Información y Turismo
Asesoría Religiosa

1.-Informe acerca de la novela *EL TAMBOR DE HOJALATA*, de Günter Grass, publicada en México en traducción castellana de Carlos Gerhard, y propuesta para su difusión en España en un número de ejemplares que seguramente resultaría limitado por razón del precio por ejemplar, y también por la extensión del libro.

2.-Aun teniendo en cuenta los indudables méritos literarios de esta novela, esta Asesoría piensa que los aciertos apuntados no compensan en modo alguno los peligros que la lectura del libro entraña, no solo para personas menos preparadas, sino para cualquiera que sea el lector; y ello, tanto por la insistencia del autor en presentar descarnada y crudamente escenas libidinosas, que van desde la aberración erótica hasta el escarnio desenfadado de la memoria de los propios padres, como por la complacencia reiterada en mofarse y escarnecer los misterios, imágenes y ceremonias religiosas. No encierra el libro una alusión mínima a lo religioso que no aproveche el autor para escarnecer todo lo santo que toca.

Bien es verdad, se dirá, que el circunloquio irónico atenúa la crudeza de las escenas insinuadas; no dejan éstas, sin embargo, de ser abundantes, y en muchas de ellas se ostenta más bien como una sutil acentuación de la malicia que encierran. Esta circunstancia hace más peligrosa la lectura de este libro, porque se disimulan los realismos extremos, aunque tampoco faltan.

3.-Para que no se juzgue nuestro juicio desfavorable como fruto de una predisposición meramente subjetiva, demos a continuación una relación de las páginas de la obra, donde se vierten conceptos o se hacen descripciones que consideramos tan impropias y tan contrarias a lo que pide el Derecho Natural mismo y nuestra legislación interna y concordada, que imponen indeclinablemente un informe negativo de la obra en cuestión. Son las siguientes:

A).-Como pasajes moralmente reprobables:

145.-"el embolo" circunloquio poco feliz del órgano genital.
20.-alusión no disimulada al origen escabroso de la propia madre.
54.-mención de una fotografía obscena, oprobiosa para propia madre.
55.-alusión a la afición sodomita del jefe de los exploradores de "Fuerza por la Alegría".
67.-escenas de "Sodoma y Gomorra" de los matrimonios sentados en torno de una mesa, y sorprendidos por la abuela.
68.-continuación de la escena, y culminación de la misma, en el tanteo del pie descalzo de un adúltero "entre los muslos de mamá", por debajo de la mesa.
98.-mención de escenas lesbianas (repetidas entre unas chinas en las páginas 492 - 93).
96.-insinuación irónica del "tratamiento" erótico a que sometía Oscar a la doctora encargada de tratarle a él como paciente.
101.-picante mención de cómo mamá le dejaba en manos de una proxeneta mientras ella acudía a las citas con sus amantes.

~~145.-mención de escenas sodomitas~~
145.-Oscar acaricia y aprieta - como para moverla - la "regaderita" (miembro viril) de una imagen del Niño Jesús en la iglesia. Escrupulosamente objetivo, observa el autor que la "regaderita" estaba incircuncisa por error.
156.-pasaje de mujer casada infiel con una anguila, o mejor dicho, que comete infidelidad con tal animal.
183.-pasaje de crudísimo realismo sexual.
279.-morosa relación de cómo María va desnudándose delante del excitado Oscar.
289.-Oscar humede su boca en el "triángulo" de María.
287, 288, 289, 290, 291, 297, 298, 299 y 300 son páginas de una audacia

2.-

- descriptiva poco menos que insuperable en su repugnancia.
- 490 y 491.-alusión a órganos genitales de Oscar, nombrados de un modo brutal.
- 496.- describe las aberraciones sexuales de unos artistas que tratan a sus modelos con despreocupación bestial.
- 530 - 531 .-"andaba planeando obscenidades que se proponía ejecutar en el cielo.
- 543.-cínica escena de condescendencia de Dorotea con Oscar en un excusado, de la impotencia que le queja y abochorna a él, etc.
- B).-Pasajes donde se escarnece la Religión cristiana y el culto:-
- 21.-irreverencia con la Virgen en el penúltimo párrafo, y con resabios anticlericales el último.
- 140.-en el bautizo de Oscar se mofa de la ceremonia; y en la
- 141 .-sigue burlándose de los ritos católicos, como lo hace, más o menos claramente, en las 142, 143, 144, y ss.
- 146-147.-se reta a Jesús, blasfemando.
- 209.-sarcasmo caracterizado por frase: "leche de la Virgen del Amor", y otras irreverencias contra la Trinidad
- 370.-... "con aquella Iglesia, fuera de la cual no hay salvación posible..," parece una alusión mordaz al carácter exclusivo de verdadera de la Católica. Sarcasmo contra la confesión.
- 271.-... "que hasta que yo hubiera incurrido en algo de eso que llaman fe.."; "le enseñaba ...donde habitan, detrás de la frente, en lo profundo de su pecho y entre las clavículas, el Padre, el Hijo y el Espíritu Santo...": frases en las que ostensiblemente se burla el autor de la fe y del simbolismo de unos gestos caprichosamente interpretados en interés de su intención satírica.
- 373.-... "el rascar alarga las pestañas, contrae las cejas, da color a las mejillas, gravedad a la frente, flexibilidad al cuello, y hace vibrar las alas de la nariz". Por atribución de virtudes hiperbólicas también aquí trata de ridiculizar la oración.
- 373.-... "me descolgué el tambor y puse a Jesús a prueba..." "Reto de un descreído a la facultad de Cristo de obrar milagros.
- 374.-"Tú eres Oscar, la roca, y sobre esta roca edificaré mi Iglesia". Parodia impía de las palabras de Cristo a Pedro. Todo el paseje constituye un escarnio de la Religión.
- 376.-"...en la cuarta inscribió la palabra JESUS y la pulverizó... Oscar seguía conservando su voz. Jesús había encontrado un sucesor". Frases en las que se confirma la victoria del retador blasfemo sobre la divinidad impotente.
- 394-395-396 y 397.-relación de una misa negra en honor de Jesús - Oscar, o sea, de Oscar suplantando a Jesús.
- 479-480.-en estas páginas desglosa maliciosamente palabras de un Cardenal (el actual de Colonia), y hace alarde de truculencias macabras demasiado fuertes aun para el supuesto de que gusten a los españoles.
- 497.-Blasfemia irreverente contra la Madona 49,
- 544.-"Cuando Satán no tiene ganas, triunfa la virtud". Frase muy significativa del escepticismo de su autor, y negación de la eficacia de la gracia divina, y aún de las posibilidades de la naturaleza humana en el campo de la moral.

77777777777777

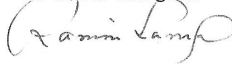
D).-Juicio definitivo:

Absolutamente negativo. Así lo impone la moral natural, a la que no puede sustraerse el gobernante, y así lo exigen nuestra confesionalidad católica, y hasta el buen gusto.

Siento discrepar de otros lectores; pero pienso que nada pierden los españoles, ni aún los mismos intelectuales, con dejar de leer esta obra, que, en muchos pasajes, es inmunda.

Madrid, 23 de septiembre de 1963.

El Abesor Religioso

Annex 3. Resposta a Carlos Robles Piquer de Luis López-Ballesteros, conseller d'informació de l'ambaixada espanyola a Washington, de 17 de setembre de 1973. AGA, caixa 21/17285, expedient 2972.

Manolo G. G. G.

EMBAJADA DE ESPAÑA
WASHINGTON
OFICINA DE INFORMACIÓN

MINISTERIO DE INFORMACIÓN
Y TURISMO

074667 SEP 21-63

REGISTRO GENERAL
ENTRADA

TELEFONOS: 347-6777
347-6778

TELEGRAMAS: OFFPRESS
WASHINGTON

785 NATIONAL PRESS BUILDING
WASHINGTON, D. C. 20004

**DIRECCION GENERAL DE INFORMACION
ASUNTOS GENERALES**

ENTRADA n.º 2534

De: *EP* a: *5* - *AG*

ASUNTO: El Tambor de Hojalata.

Ilmo. Señor:

El Centro de Información Católica, ha calificado moralmente la novela del escritor alemán Gunter Grass - con un 3, es decir, como apta solo para adultos de alto nivel de educación.

La Universidad de Scranton, regida por la Compañía de Jesús, ha calificado la obra como de valor literario y solo comprensible a personas educadas con capacidad discriminatoria, ya que contiene una aparente blasfemia y pudiera dar lugar a malentendidos en publico no preparado.

Por lo demás no existe objeción en dicha crítica a la novela mencionada y se señala que no ha sido condenada por la Iglesia.

Lo que se informa en respuesta al escrito de V.I. de fecha 5 de septiembre de 1963, señalando que dicha obra no parece haber provocado polemicas en los organos de opinión publica.

Dios guarde a V.I. muchos años

Washington D.C., 17 de septiembre de 1963

El Consejero de Información

L. Ballesteros

LUIS LOPEZ-BALLESTEROS

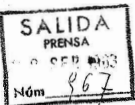

ILMO. SR. DIRECTOR GENERAL DE INFORMACION.- M A D R I D.-

LLB/ngm.

Annex 4. Resposta a Carlos Robles Piquer de José Artigas, agregat d'informació de l'ambaixada espanyola a Bonn, de 18 de setembre de 1963. AGA, caixa 21/17285, expedient 2972.

<p>EMBAJADA DE ESPAÑA <i>El Agregado de Información</i></p> <p><u>DIRECCION GENERAL</u> <u>DE INFORMACION</u></p>	<p>Bonn, 18 de septiembre de 1963</p> <p><u>Asunto:</u> Sobre el libro de Günter Grass: "El tambor de hojalata".</p>
---	--

Ilmo. Señor:

En respuesta a su escrito del 5 de los corrientes relativo a la novela de Günter Grass titulada "El tambor de hojalata", me permito informar a V.I. como sigue:

La reacción producida en Alemania por dicha novela ocupa una extensa gama de matices, desde el entusiasmo exaltado hasta las más agrias censuras y descalificaciones. Por lo que toca a las publicaciones católicas, mantuvieron en principio un silencio desdeñoso, roto más tarde ante el aumento del éxito alcanzado por la novela. Es de notar que sólo la quinta edición (editorial Fischer) comprendió 200.000 ejemplares. Desde la aparición en 1959 de "El tambor de hojalata" en la Hermann Luchterhand Verlag (Darmstadt-Berlin-Neuwied/Rhein) hasta la fecha se calculan en unos 300.000 los ejemplares publicados. En 1961 la novela fué best-seller en Francia (60.000 ejemplares), en 1962 lo ha sido en los Estados Unidos (90.000 ejemplares), donde además se prepara una edición, para la próxima primavera, de 100.000 ejemplares más. "Time" ha escrito que "Grass es probablemente el talento de mayor inventiva surgido después de la guerra".

El sector antes aludido (los periódicos y revistas católicas), se han expresado con cierta parquedad, pero juicios suficientemente concluyentes. La revista católica "Warte" (Observatorio) consideró herético el libro. La revista "Test", destinada a los participantes en los cursos ético-sociales de las academias católicas, se mostró menos ta-

EMBAJADA DE ESPAÑA

El Agregado de Informacion

- 2 -

jante en un extenso artículo, reproducido luego por la publicación también católica "Echo der Zeit" (18 de noviembre de 1962), donde, si bien se considera a Grass "demasiado apodíctico y generalizador", se admite también que su obra constituye "un pedazo de vida actual ante el que ningún cristiano puede hacerse el desentendido".

Por su parte la "Katholische Nachrichten-Agentur" (Agencia católica de noticias), después de destacar un cierto parecido de "El tambor de hojalata" con "Lolita", formula estas afirmaciones: "El autor debiera haberse quedado con sus antiguos oficios (dibujante, escultor, escenógrafo, dramaturgo y poeta lírico) antes de deleitarnos con semejante enjendro blasfematorio". En él bullen las asquerosidades y la sensualidad, blasfemias, desprecio de los sentimientos religiosos, provocaciones, realismo despiadado llegan ahora a esto. Pornografía debe llamarse en verdad".

Aparte estos ejemplos de fuente católica, hay que consignar que en otros medios también ha sido muy diversa la opinión. Mientras el criterio de muchos ve en Grass un "sincero expositor de las cosas tal como son" y no falta quien considere máximo mérito el "describir una escena de amor igual que se describiría una comida", juicios estos emitidos por lectores de la revista "Der Spiegel" en su número de hoy (18 de septiembre), otros comunicantes espontáneos de la misma publicación dicen cosas como éstas: "Grass continúa cuidadosamente la paulatina destrucción de los restos que quedan del intelecto alemán. Un día la gente empezará a balbucear o a ladrar". Otro lector: "El señor Grass ha creado un nuevo género alemán de literatura, el cochinismo".

EMBAJADA DE ESPAÑA

El Agregado de Información

- 3 -

Lo últimamente anotado se publica a propósito de la reciente aparición de la escandalosa novela de Grass "Hundejahre" (Años de perros), a cuyo título se ha encontrado un sintomático parecido con "Il mondo cane". En esta ocasión, no obstante todos los juicios adversos, el autor disfruta ya de un reconocimiento positivo de alguno de sus aspectos personales. Ha demostrado no ser comunista, por su intervención en el V Congreso de escritores en la zona oriental (1961), donde se enfrentó abiertamente a los marcistas, y por parecidas declaraciones. En la última campaña electoral estuvo al lado de Willy Brandt y se pronunció por el partido socialista (SPD). Para los católicos es, naturalmente, decisiva la siguiente afirmación de Grass, por todos conocida: "No creo en la ideología marxista ni en la católica".

Un incidente muy conocido fué el que tuvo lugar a fines de 1959 cuando el Senado de Bremen, después de que un jurado nombrado por él concedió a Grass por su obra el primer premio, de 8.000 marcos, se opuso rotundamente a ello y motivó la renuncia de dicho jurado. Es también sabido que, aunque todas ellas sin éxito, han sido presentadas hasta la fecha más de 20 denuncias contra Grass por inmoralidad pública.

Lo que comunico a V.I. para su conocimiento y a los efectos oportunos.

Dios guarde a V.I. muchos años.

El Agregado de Información

Artigas
José Artigas

Señor Subsecretario de Información y Turismo (Servicio Exterior),

M a d r i d

Annex 5. Resposta a Carlos Robles Piquer de J. A. Carlos Fariñas, tècnic major d'informació i turisme a l'ambaixada espanyola de París, de 12 de novembre. AGA, caixa 21/17285, expedient 2972.

EMBAJADA DE ESPAÑA
EN
FRANCIA
AGREGADO
DE INFORMACIÓN Y TURISMO

13, AVENUE GEORGE V. PARIS
BAL. 36-61 ADR. TÉLÉGR. OFFRES

CF/fp

Ilmo. Señor:

Me refiero a su oficio de fecha 5 de septiembre pasado que, por venir dirigido nominalmente al que suscribe, fué reexpedido a Canarias durante sus vacaciones, donde llegó cuando ya se hallaba de regreso hacia París, motivo por el que, involuntariamente, se retrasó la recepción del mismo. Por otra parte, tratándose "El tambor de hojalata" de un libro aparecido en 1961, la búsqueda de los ecos de prensa entonces aparecidos no resultaba fácil. Ha sido preciso buscar una ocasión para introducirnos cerca de la Dirección de las Editions du Seuil para consultar el asunto.

El citado libro de Gunter Grass, publicado aquí con el título de "Le tambour", suscitó numerosos ecos y comentarios en periódicos, pero no se tiene noticia de que haya producido reacción alguna en los medios católicos. Se detallan los diarios o revistas que publicaron algo a este respecto:

ARTS & SPECTACLES	20	septiembre	1961
FIGARO LITTÉRAIRE	30	"	"
LE MONDE	23	"	"
CANDIDE	21	"	"
L'EXPRESSION	21	"	"
LETTRES FRANÇAISES	Nº 893		
FRANCE OBSERVATEUR	5	octubre	"
AUX ÉCOUTES	6	"	"
REFORME	14	"	"
NOUVELLES LITTÉRAIRES	28	septiembre	"

Ninguna de estas publicaciones es especialmente católica; precisamos que REFORMA es, como su nombre indica, protestante. Si fuese necesario, haríamos las gestiones para intentar adquirir los títulos mencionados, aunque tal vez no fuese posible encontrarlos todos, dada su antigüedad.

Dios guarde a V.I. muchos años.

París, 12 de noviembre de 1963
EL TÉCNICO MAYOR,
AGREGADO DE INFORMACIÓN Y TURISMO

J.A. Castro Fariñas

ILMO. SEÑOR DIRECTOR GENERAL DE INFORMACIÓN MADRID -

Annex 6. Expedient de censura a *El gat i la rata*. AGA, caixa 21/18098, expedient 3457.

NL 20

MINISTERIO DE INFORMACION Y TURISMO
Dirección General de Información
Sección de Orientación Bibliográfica

EXPEDIENTE N.º 3457-67

Presentada con fecha _____
 instancia en solicitud de autorización para
 imprimir la obra **GAT I LA RATA, El**
 Katz und Maus
 de la que es autor **GRASS, Günter**
 editada por **Ed. 62**
 con un volumen de **180** páginas
 y una tirada de **1.500** ejemplares
 Madrid, _____ de _____ de 196__
 El Jefe del Negociado de Registro,

Mod. 485

6448-62
 Fichero 11-12-62
 ANTECEDENTES: *[Firma]*
 El Jefe del Negociado de Circulación
 y Ficheros,

36

PASE AL LECTOR don _____
 Madrid, _____ de **29 ABR. 1967** 196__
 El Jefe de la Sección de Lectorado,

I N F O R M E

¿Ataca al Dogma? Páginas *1-106*
 ¿A la moral? Páginas
 ¿A la Iglesia o a sus Ministros? Páginas
 ¿Al Régimen y a sus instituciones? Páginas
 ¿A las personas que colaboran o han colaborado con el Régimen? Páginas

Los pasajes censurables ¿califican el contenido total de la obra? *Modificando las pgs. 37-38 y 85, y suprimiendo:* *Conforme*

Informe y otras observaciones: *de las 122-122 bis. 20-VI-68*

Es la novela que confirmó la valía literaria de Günter Grass, antes de que se politizara totalmente. Su característica principal es la variedad de estilos y la riqueza torrencial del lenguaje, en el que cabe todo: la reminiscencia clásica y la jerga cuartelera. "Katz und Maus" es la historia de un estudiante de bachillerato en el Danzig de los años de guerra, patria chica de Günter Grass y, por lo tanto, admirablemente descrito. El protagonista, Joachim Mahlke y sus compañeros de Instituto han encontrado un escondite en un minador polaco medio hundido en la bocana del puerto. La guerra va pasando y al fin todos los chicos del Instituto han de ir al frente. También Mahlke. Mahlke, como característica principal, tiene una nuez monstruosa, tan monstruosa como su sexo. Illo le gana la admiración y la envidia de los compañeros y el apego de una chica, Tulla Pöckriefke. En el frente Mahlke se comporta heroicamente y obtiene la Cruz de Caballero. Desde pequeño tenía "dolores de garganta" -dice Grass- pues sus amígdalas funcionaban mal. ("dolores de garganta" significa mandado de cuartel mandar al matadero a los demás para que el jefe sea condecorado.) Pero conforme avanza la guerra, Mahlke vuelve a Danzig, intenta una conferencia antibélica que se le prohíbe, deserta y se oculta en el viejo minador polaco, donde muere por la cobardía del narrador de la historia.

La narración es antimilitarista pero con precauciones; despectiva para la Iglesia católica, pero sin que el desprecio pase de ironía bien sopesada. Deben tacharse los párrafos obscenos de las pgs. 32, 40-41, Madrid, 12 de mayo de 1967
 98 y 139-140. Pueden dejarse los de las pgs. 102 y 112-113.

PODRE AUTORIZARSE

Es aceptable la traducción de los tachados 32, 102 y 112-113. (en catalán: 26, 84 y 92). Pero deben suprimirse los de las pgs. 40-41, 98 y 139-40 (en catalán: pgs. 34-5, 85 y 122-122 bis).

18-11-67

Conforme con las modificaciones: pgs. 37-38, 85 y 122-122 bis. 20-VI-68